

Nr 18

Utlåtande i anledning av väckta motioner om reklamfinansierad television, m.m., och om fri etablering för radio- och televisionsanläggningar.

I följande fyra, inom riksdagen väckta motioner behandlas frågor om radio- och televisionsmonopolet och om reklamfinansiering av televisionen, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 325 i första kammaren av herr *Virgin m.fl.* och nr 386 i andra kammaren av herr *Heckscher m.fl.* samt

2) de likalydande motionerna nr 505 i första kammaren av herr *Ernulf m.fl.* och nr 639 i andra kammaren av herr *Wedén m.fl.*

Det förstnämnda motionsparet har hänvisats till lagutskott såvitt angår lagstiftning och i övrigt till statsutskottet medan de sistnämnda båda motionerna i sin helhet hänvisats till lagutskott. I den mån motionerna hänvisats till lagutskott, har de tilldelats andra lagutskottet.

I *motionerna I: 325 och II: 386* yrkas såvitt nu är i fråga, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förslag snarast måtte föreläggas riksdagen till *dels* lagstiftning om fri etableringsrätt av radio- och televisionsanläggningar och de med den fria etableringsrätten sammanhängande förändringarna inom opinionsrätten, *dels* lagstiftning om inrättande av en auktoriseringsnämnd i enlighet med de i motionen framförda riktlinjerna».

I *motionerna I: 505 och II: 639* yrkas, »att riksdagen beslutar hemställa till Kungl. Maj:t om tillsättande av en allsidig utredning för att förutsättningslöst klarlägga:

A. de förändrade förutsättningarna för och aspekterna på ett radio- och TV-monopol vilka den snabbt fortgående tekniska utvecklingen på detta område medför, samt vidare

B. olika alternativ för och konsekvenser av reklamfinansierade radio- och TV-program, bl. a. möjligheterna att sänka licensavgifterna».

Gällande bestämmelser m.m.

Enligt 2 § lagen den 3 maj 1946 om radioanläggningar m. m. erfordras tillstånd av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av telestyrelsen för rätt att här i riket inneha eller nyttja radioanläggning. Med radioanläggning förstås i lagen bl. a. anläggning för överförande genom radiovågor av tecken, signaler, skrift, bilder eller ljud.

Enligt en mellan svenska staten och Sveriges radio aktiebolag träffad överenskommelse skall bolaget handha rundradions programverksamhet, varmed förstås produktion av program för ljudradio och television. Rundradioverksamheten i övrigt, omfattande bl. a. distribution av programmen, skall ombesörjas av televerket. Bolaget tillförsäkras ensamrätt att bestämma vilka program, som skall utsändas över svenska sändare samt att inom landet producera dessa program. Program eller programinslag, där mot betalning eller vederlag i annan form kommersiell reklam medgives, får ej förekomma.

Historik

Beträffande frågans behandling före år 1964 hänvisas till *andra lagutskottets utlåtande nr 16 år 1964*, som också redovisar de i detta sammanhang aktuella delarna av *direktiven för 1960 års radioutredning*. Av dessa direktiv redovisas här endast chefens för kommunikationsdepartementet sammanfattning av sina överväganden. Departementschefen anför:

Jag kommer nu att göra en *sammanfattning* av de värderingar som jag i det föregående ansett mig kunna göra vid en jämförelse ur olika aspekter mellan å ena sidan ett system med ett reklamfinansierat och ett licensfinansierat televisionsföretag och å andra sidan en organisation av televisionsverksamheten på ett enda företag, vilket i stora drag överensstämmer med det nuvarande men disponerar över två programkanaler.

Det kan inte med fog göras gällande att alternativet med ett nytt reklamfinansierat företag skulle leda till en ökad yttrandefrihet. Vad avser publikens reella valfrihet i fråga om de olika programmen och programledningens integritet mot obehörig påverkan synes alternativet med ett nytt reklamfinansierat företag vara klart underlägset det nuvarande systemet. Detsamma gäller beträffande programstandarden, dock att konkurrensen som sådan torde kunna få en viss stimulerande inverkan på vissa typer av program. Det går icke att fastställa huruvida införande av televisionsreklam får en positiv eller negativ effekt från samhällsekonomisk synpunkt. Klart är däremot att alternativet med ett nytt reklamfinansierat företag kan beräknas medföra en högre kostnadsnivå för den samlade programproduktionen än systemet med ett enda företag.

Enligt min mening innefattar vårt nuvarande system fördelar i väsentliga avseenden framför ett system med två företag, varav det ena är reklamfinansierat. Utifrån den grundsyn på televisionens möjligheter och uppgifter, som jag inledningsvis deklarerat, anser jag att alternativet med ett enda licensfinansierat televisionsföretag obetingat är att föredraga. De skäl som talar emot införande av ett reklamfinansierat företag har enligt min mening en sådan styrka, att detta bestämt bör avvisas.

Något uppdrag att utreda frågan om införande av kommersiell television meddelades inte utredningen.

Utredningen avser enligt uppgift att framlägga sitt huvudbetänkande i april månad detta år.

Riksdagen hade i fjol att ta ställning till motionsyrkanden med i sak samma innehåll som de nu framställda (SU 9/1964 s. 21 och L²U 16/1964).

Riksdagen anslöt sig därvid, liksom vid sin tidigare behandling av frågan, till departementschefens uttalanden i de nyss angivna direktiven och avslög alltså motionerna.

Utskottet

Sedan år 1925 har Sveriges radio aktiebolag eller dess föregångare Aktiebolaget Radiotjänst haft monopol på rundradioverksamhet i landet.

Av förevarande motioner syftar motionsparet I: 325 och II: 386 till lagstiftning om fri etableringsrätt för radio- och televisionsanläggningar. Motionärerna framhåller särskilt, att yttrande- och opinionsfriheten därigenom skulle värnas och konsumenterna ges ökad valfrihet. I motionerna I: 505 och II: 639 yrkas utredning rörande radio- och televisionsmonopolet och om reklamfinansierade program. Utredningskravet gäller, framhålls det i motionerna, i första hand en konsekvent inventering av framtidsmöjligheterna.

År 1956, då principerna för televisionsverksamhetens finansiering och organisation prövades av riksdagen, avvisades tanken på att utbyggnad av verksamheten skulle ske genom samverkan mellan staten, näringslivet och andra berörda parter, varvid olika programföretag skulle inrättas och verksamheten finansieras genom reklamintäkter. Genom beslut den 16 november 1962 uppdrog Kungl. Maj:t åt 1960 års radioutredning, som sysslade med ljudradions utveckling, att utreda jämväl riktlinjerna för televisionens framtida utveckling. I de då utfärdade tilläggsdirektiven yttrade chefen för kommunikationsdepartementet bl. a., att det inte med fog kunde göras gällande att alternativet med ett nytt reklamfinansierat företag skulle leda till en ökad yttrandefrihet. Vad angick publikens reella valfrihet i fråga om olika program och programledningens integritet mot obehörig påverkan, framhölls vidare, syntes alternativet med ett nytt reklamfinansierat företag vara klart underlägset det nuvarande systemet. Detsamma gällde beträffande programstandarden, dock att konkurrensen som sådan skulle kunna få en viss stimulerande inverkan på vissa typer av program. Departementschefen uttalade dessutom, att det inte gick att fastställa huruvida införande av televisionsreklam fick en positiv eller negativ effekt från samhällsekonomisk synpunkt. Klart var däremot, enligt hans uppfattning, att alternativet med ett nytt reklamfinansierat företag kunde beräknas medföra en högre kostnadsnivå för den samlade programproduktionen än systemet med ett enda företag. Departementschefen ansåg med hänsyn till dessa överväganden inte tillräckliga motiv föreligga för införandet av kommersiell televisionsverksamhet. Något uppdrag att undersöka frågan meddelades ej heller utredningen.

Frågor om radio- och televisionsmonopolet liksom om reklamfinansierade radio- och televisionssändningar var på grund av motioner föremål för riksdagens bedömande åren 1962, 1963 och 1964. Riksdagen anslöt sig

därvid till den i tilläggsdirektiven till 1960 års radioutredning av departementschefen uttalade uppfattningen. Enligt andra lagutskottets mening har sedan fjolåret inte inträffat något som föranleder till ändrat ställningstagande. Utskottet får således hemställa,

att förevarande motioner, nämligen

1) motionerna I: 325 och II: 386, såvitt de hänvisats till lagutskott, samt

2) motionerna I: 505 och II: 639,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 2 mars 1965

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Strand, Axel Svensson, fru Carlqvist, herrar Lars Larsson, Edström, Hübinette, fru Olsson och herr Sörenson*;

från andra kammaren: herrar Rimmerfors, Gustavsson i Alvesta, Bengtsson i Varberg, fröken Sandell*, herrar Fredriksson, Svensson i Kungälv, Ringaby* och Ullsten.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Edström, Hübinette, Sörenson, Rimmerfors, Ringaby* och *Ullsten*, vilka ansett

a) att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar å s. 3 med orden »År 1956, då» och slutar med orden »till ändrat ställningstagande» bort ersättas med text av följande lydelse.

»Televisionen tillsammans med radion utvecklas alltmer till vår tids till omfattningen viktigaste massmedium. Utvecklingen har skett snabbt. Televisionens hittillsvarande uppbyggnad har i Sverige genomförts på mindre än tio år. Dess tekniska utveckling kan emellertid inte nu anses ha nått något slutstadium. En fortsatt utbyggnad är att vänta och bör ske.

I de föreliggande motionerna erinras om att ett demokratiskt statskick förutsätter en fri opinionsbildning i syfte att informera och stimulera människorna i alla de frågor som berör dem som samhällsmedlemmar.

Det bör inte finnas någon principiell skillnad mellan olika massmedia, t.ex. press, radio, television eller film, vad gäller deras opinionsbildande uppgifter. Däremot kan naturligtvis skillnader i varje fall temporärt bli nödvändiga på grund av olikheter i tekniska förutsättningar och av den tekniska utvecklingsgraden. Sålunda skulle t.ex. i dagens läge inga eller obetydliga tekniska svårigheter föreligga för en praktiskt taget fri etableringsrätt för radioföretag inom vissa våglängdsområden och med begränsad sändareffekt, medan de tekniska förutsättningarna ännu så länge är begränsade beträffande televisionen. För närvarande synes den aktuella frågan vara under vilka former en ny TV-kanal skall användas och finansieras.

De frågeställningar som enligt motionärerna träder i förgrunden gäller rations och televisionens roll i den fria opinionsbildningen samt vilka rättsliga och ekonomiska principer, däri inbegripet ägandeförhållandena, som skall ligga till grund för detta mediums fortsatta verksamhet. De konkreta problem som här aktualiseras gäller öppnande av möjlighet till etablering efter koncession av enskilda televisions- och radioföretag vid sidan om det statliga, en rätt som för närvarande saknas i vårt land, rätt till reklamfinansiering av sådana sändningar samt utformningen av lagstiftning och lämplig institution för teknisk samordning och auktorisation, för att möjliggöra den samhällsinsyn och de regler som från allmänna utgångspunkter kan befinnas erforderliga.

Genom de tilläggsdirektiv som år 1962 utfärdades av kommunikationsministern till den år 1960 tillsatta radioutredningen skall denna utreda jämväl riktlinjerna för televisionens framtida utveckling i vårt land. Tilläggsdirektiven lägger emellertid uttryckliga hinder för utredningen att ta upp frågan om reklamfinansiering liksom också den ur principiell synvinkel vidare frågan om rätt till etablering av radio- och TV-företag vid sidan av det statliga. Ur utskottets synpunkt kommer därför utredningsresultatet att i stora delar vara irrelevant för behandlingen av dessa motioner.

Enligt utskottets mening är den ovan berörda begränsningen av utredningsarbetet beklaglig. Såsom framhölls i en till statsutskottets utlåtande nr 189 år 1962 fogad reservation har utvecklingen på TV-området — såväl inom som utom landet — lett fram till att de förutsättningar, på vilka statsmakterna 1956 grundade sitt beslut i TV-frågan, i viktiga avseenden förändrats, bl. a. genom TV-reklamens framträngande i utlandet. Man får räkna med att på svenska TV-apparater program med reklamslag kan ses i växande utsträckning, vilket kan gynna utländska företags verksamhet på den svenska marknaden framför de inhemska företagens.

Det kan inte vara rimligt att betrakta nämnda negativa beslut från statsmakterna som slutgiltigt. Det synes utskottet därför vara värdefullt om en omprövning av detta beslut kommer till stånd efter en samlad belysning av problemställningen sådan den nu ter sig och regler för etablering av

radio- och TV-företag vid sidan av det statliga utarbetas. De i motionerna anförda synpunkterna bör härvid beaktas.

Bland spörsmål som bör uppmärksammas må nämnas frågorna om en kommersiell televisions inverkan på tidningsföretagens ekonomi. Särskilt bör former prövas som gör det möjligt att undgå besvärande verkningar i detta avseende. Eventuellt kan en del av reklaminkomsterna tillfalla tidningarna i deras egenskap av intressenter i ett nytt TV-företag. Vidare bör den mindre företagsamhetens möjligheter att genom lämplig samverkan hävda sina reklamintressen i konkurrens med större företag ägnas uppmärksamhet. Utredningsarbetet bör bedrivas skyndsamt, så att förslag om möjligt kan föreläggas 1966 års riksdag.»

b) att utskottet bort hemställa,

»A) att riksdagen i anledning av förevarande motioner, nämligen

1) motionerna I: 325 och II: 386, såvitt de hänvisats till lagutskott, samt

2) motionerna I: 505 och II: 639,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning med uppgift att i enlighet med de riktlinjer som utskottet anfört framlägga förslag dels om reglerna för etablering av radio- och TV-företag vid sidan om det statliga företaget samt för tryggande av erforderlig insyn från samhällets sida, dels om de former i vilka reklam bör kunna ordnas i radio och TV;

B) att motionerna i samma delar, i den mån de icke kan anses besvarade genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»